

ישראלים בחו"ל: הגדרות, נתונים ותנועות הגירה

עוזי רבהון*

תקציר

מאמר זה מאיר זרקור על היבטים שונים ומשלימים של הגירת ישראלים לחו"ל, ומתבסס בעיקר על ספרות משנית של פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוחות של מרכזי מחקר, ומאמרים וספרים שהתפרסמו בנושא. המאמר מעמיד את ההגירה מישראל במסגרת תמטית כללית של הגירה בינלאומית, תפוצה וטרנס-לאומיות בת-זמננו. לאחר מכן הוא מציג את ההגדרות השונות של מהגרים ישראלים והתמורות שחלו בהגדרות אלה לאורך זמן. המחקר מלווה בהתבוננות אל מקורות המידע העומדים לטובת המחקר הכמותני על הישראלים בחו"ל ומדגיש את הדמיון והשוני ביניהם ואת היכולת להשוות בין הממצאים האמפיריים העולים מהם. תשומת הלב מופנית אז לניתוח מספרם של הישראלים בחו"ל, מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים והאופן שהם מבנים בו את זהותם הקבוצתית במקומות מגוריהם החדשים. בסיכום מועלות כמה הצעות לכיוונים חדשים של המחקר על הישראלים בחו"ל ומודגשת חשיבותה של העבודה המדעית לתכנון ולמדיניות.

מילות מפתח: ישראלים בחו"ל; מקורות; הגדרות; גודל; מאפיינים; זהות.

* המדור לדמוגרפיה וסטטיסטיקה של היהודים, מכון המחקר ליהדות זמננו ע"ש א. הרמן האוניברסיטה העברית בירושלים

המחבר מבקש להודות לסרג'ו דלה-פרגולה ואילת קסטרו-כהן שקראו גרסה מוקדמת של המאמר והעירו הערות חשובות.

1. הקדמה

לצד ילודה, תמותה והגירה בינלאומית נכנסת, העוזבים את ישראל הם מרכיב בעל חשיבות הולכת וגדלה לאומדן מספרם הקבוע של תושבי המדינה. היות שמהגרים אלו אינם קבוצה אקראית, הם משנים גם את ההרכב הדמוגרפי, החברתי-כלכלי והתרבותי של אוכלוסיית ארץ המוצא. היהודים מבין העוזבים משפיעים גם על המאזן הדמוגרפי ישראל-תפוצה וכן על המאפיינים הדמוגרפיים וההזדהות היהודית של קהילותיהם החדשות בחו"ל.

ההגירה מישראל נקבעת על ידי משחק גומלין בין גורמים הפועלים בישראל ובין גירויים המושכים ישראלים לחו"ל. אלו כוללים, בין השאר, ביטחון אישי ולאומי, הזדמנויות כלכליות והעדפות תרבותיות. כשם שמצבים אלו מזילים, כך מזילות גם התנודות בהיקפי העזיבה. אולם לא די בכך; היות שישראל היא מדינה קולטת הגירה יהיו בין המהגרים הנכנסים גם כאלה שלא ישתלבו בה ויחזרו למדינת המוצא שלהם או יהגרו למדינה חדשה (הגירה שלא הושלמה). לפיכך, זמן קצר לאחר גל גדול של הגירה נכנסת תגבר גם ההגירה החוצה (DellaPergola, 2020). קיימים גם מהגרים שלא התכוונו מלכתחילה להשתקע לצמיתות אלא רק לקבל אזרחות ישראלית.

זמן מגלם בתוכו גם התפתחויות גאופוליטיות, ובמשך עשרות השנים האחרונות נפתחו אפשרויות חדשות להגירת ישראלים, לרבות מזרח אירופה ומרכזה, המזרח הרחוק, ואף כמה ארצות מוסלמיות. כמו כן, האפשרות הניתנת בשנים האחרונות לישראלים רבים להוציא דרכון אירופי (Harpaz, 2013) ובעזרתו ללמוד, לעבוד ולפתוח עסקים בחו"ל הופכת את מדינות האיחוד האירופי ליעד התיישבות מושך ונוח וטומנת בחובה פוטנציאל לעזיבה גדולה. באופן כללי יותר, ככל שתיירות בינלאומית נעשית שכיחה ועימה היכרויות עם מקומות שונים בעולם, זמינות בלתי מוגבלת של צריכת מידע באמצעות האינטרנט והתרחבות הידע בשפה האנגלית בקרב צעירים, כך גוברת החשיפה להזדמנויות חדשות בחו"ל העשויה לעודד אנשים להגר. יש לציין כי השיקולים והאפשרויות לעזוב את ישראל ולהתיישב במדינה אחרת משתנים בין תת-קבוצות, לרבות יהודים לעומת לא-יהודים, ובקרב כל קבוצה לפי זיקה דתית (למשל, חילונים לעומת דתיים או חרדים בקרב יהודים). בה בעת, הנתונים הנמצאים ברשותנו על ישראלים המהגרים מישראל אינם מקיפים ומדויקים כמו הנתונים על מרכיבי השינוי הדמוגרפי האחרים. בעוד לידה, פטירה או הגירה נכנסת הן תופעות מוגדות היטב ומתועדות ברגע התרחשותן או בסמוך לה, העזיבה את הארץ היא תהליך ארוך, חשוף לתמורות של שיבה ושוב עזיבה, ונעדר הצהרה רשמית כלשהי או ויתור על אזרחות או על דרכון מקומי. גם ההתיישבות במדינה החדשה אינה כרוכה, על פי רוב, בהתחייבות מסוג כלשהו המעידה על זיקתו של המהגר למדינת היעד. לא זו אף זו, אנשים יכולים כיום להחזיק באזרחות כפולה ואף מרובה.

קשיים אלו אינם מונעים מחקר מדעי נרחב למדי על הישראלים בחו"ל. התעניינות זו נדחפת, בין היתר, משיג ושיח כללי יותר על הצלחתה של הציונות, על משמעותה של זהות יהודית בישראל בת-זמננו ועל ההשפעות של הגירה מישראל על חוסנה הדמוגרפי, הביטחוני והכלכלי של המדינה. לא פחות מכך, יש לראות קורפוס זה במסגרת המחקר המדעי-חברתי על הגירה בינלאומית בימינו, החוצה דיסציפלינות שונות לרבות מדע המדינה, יחב"ל, כלכלה, סוציולוגיה, פסיכולוגיה ומשפט, והכולל מושגים של תפוצה, טרנס-לאומיות ורב-תרבותיות. בתוך הכפר הגלובלי שבו מתקיימת ופועלת החברה המערבית, המאופיין בטכנולוגיה מתקדמת ובאמצעי תחבורה נוחים, אנשים מהגרים היום בתדירות גבוהה ונענים בקלות לאתגרים ולהזדמנויות

במקומות חלופיים – קרובים ומרוחקים כאחד. גם הוויתורים הכרוכים בהגירה בינלאומית, כמו למשל קשרים עם משפחה וחברים שנותרו מאחור, הם היום מתונים הרבה יותר משהיו בעבר. ברקע דברים אלו, המאמר שלפנינו דן בהיבטים שונים ומשלימים של הגירת ישראלים לחו"ל. אני משתמש בו בספרות המשנית של פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוחות של מרכזי מחקר ומאמרים וספרים שהתפרסמו בנושא. לאחר שאעמיד את ההגירה מישראל במסגרת תמטית כללית אגש להצגת ההגדרות השונות של מהגרים ישראלים והתמורות שחלו בהגדרות אלה במשך הזמן. בהמשך אידרש למקורות המידע העומדים לטובת המחקר הכמותני על הישראלים בחו"ל ואשים דגש על דמיון ושוני ביניהם ועל היכולת להשוות בין הממצאים האמפיריים העולים מהם. תשומת הלב תופנה אז לתיאור מספרם של הישראלים בחו"ל, מאפייניהם הדמוגרפיים, והאופן שהם מבנים בו את זהותם הקבוצתית במקומות מגוריהם החדשים. בסיכום אעלה כמה הצעות לכיוונים חדשים של המחקר על הישראלים בחו"ל ואדגיש את חשיבות העבודה המדעית לתכנון ולמדיניות.

2. הגירה, תפוצה וטרנס-לאומיות¹

כיום ישנם בעולם כרבע מיליארד גברים, נשים וילדים המתגוררים מחוץ למדינה שנולדו בה (United Nations, 2020). הגירה בינלאומית זו מערבת מספר גדול מאוד של מדינות המשמשות כמקומות מוצא או כיעד ("גלובליזציה של הגירה") (Arango, 2000; Castles, De Haas & Miller, 2009; Papastergiadis, 2000; Winders, 2014). כיווני ההגירה מעידים במידה רבה על סיבותיה: הגירה מאזורים מפותחים פחות למדינות מתועשות ועשירות הכוללת בעיקר מהגרים שעזבו בגלל הידרדרות במצב פוליטי, ביטחוני או כלכלי, והם לפיכך פליטים ומבקשי מקלט; עובדים זרים העוברים למדינות מפותחות הזקוקות לכוח אדם בגלל שיעורי פריון נמוכים ו/או היעדר רצון של מקומיים לעבוד במשלחי יד של צווארון כחול בעיקר בשירותים ובבנייה; ועובדים מקצועיים, לרבות בתחומים של טכנולוגיה מתקדמת, רפואה ומחקר, הנמשכים מאזורים מתקדמים למקומות שהכלכלה המקומית עוברת בהם הבניה מחדש (O'Reilly & Benson, 2009; Cornelius, 1998; Higley & Nieuwenhuysen, 2009; Lee, Carling & Orrenius, 2014; Luthra, Platt & Salamonsky, 2018; Martiniello & Rath, 2012). ויש גם כאלה שמהגרים בין מדינות מפותחות מתוך שאיפה לשינוי סגנון החיים ולשיפור בהזדמנויות כלכליות ותרבותיות.

סוגי המהגרים חופפים במידה רבה את מעמדם או את הגדרתם. נהוג להבחין בין מהגרים וולנטרים למהגרים בכוח (Yarris & Castaneda, 2015), חוקיים לעומת בלתי-חוקיים (Caponi & Plesca, 2014; Fasani, 2015), זמניים לעומת קבועים (Khoo, Hugo & McDonald, 2008), ועצמאיים לעומת נגזרים (Clerge, 2008; Sanchez-Soto & Luk, 2017; McKinnish, 2008). כל סוג של הגירה מקשר מדינות שונות של מוצא ויעד, מעמדות חברתיים-כלכליים שונים, קשרים שונים עם האוכלוסייה המארחת ותנאים כלכליים במדינה החדשה (Martiniello & Rath, 2012; Waldinger, 2011). לפיכך, המהגרים של היום הם אוכלוסייה מגוונת מאוד בפרופיל המגדרי, ההשכלתי, המקצועי והמשפחתי שלה (Van Hear, 2014).

המדינות המארחות מצידן נבדלות אחת מאחרת בגישתן לקליטתם של מהגרים. ניתן להגדיר גישות אלה כהתבוללות, רב-תרבותיות, והפרדה (Castles, De Haas & Miller, 2009; Owen, 2011). ראייה נוחה היא זו

¹ חלקים בסקירה זו נלקחו מ-Rebhun, Kranz & Sunker, 2022 ותורגמו, לעיתים בשינויי נוסח קלים, לעברית.

של פורטס ורומבאט שהציעו רצף של מדיניות קליטה הנעה בין עוינות לקבלה (Portes & Rumbaut, 2006). אירופה, למשל, התפתחה לאור החשיבות של מדינת הלאום (Alba & Foner, 2014; Tonkens & Duyvendak, 2016) ואילו מדינות כמו ארצות הברית או קנדה הן בעיקר חברות קולטות הגירה (Alba & Foner, 2014; Mollenkopf & Hochschild, 2010). גם בעשורים האחרונים מדיניות ההגירה האירופית מבטאת תגובתיות וקוצר ראייה בדגש על פיקוח, לעומת מדיניות ההגירה של ארצות הברית (Sussmuth & Weidenfeld, 2005). אזרחי מהגרים ממוצא אתני השונה מזה של חברת הרוב נותר מורכב, והעקרונות המנחים של חופש תנועה לאזרחי האיחוד האירופי נותרו רב-שכבתיים ובלתי אחידים (Favell, 2013; Kranz & Zubida, 2019). "מארחים אירופיים" מצפים כי מהגרים יפגינו נאמנות חזקה למדינה החדשה ואף יוותרו על מנהגים דתיים ותרבותיים יחודיים (Simonsen, 2018).

אף על פי כן, מהגרים בינלאומיים דהיום אינם מתנתקים בהכרח ממדינת האם שלהם. הם מעצבים מחדש ומשמרים חיבורים בין מדינת המוצא ובין מדינת המגורים החדשה באופן המשקף מחויבות טרנס-לאומית (Basch, Glick & Blanc-Szanton, 1994; Levitt & Glick Schiller, 2004; Portes, 1997; Smith, 2005; Vertovec, 2001; Waldinger, 2015). הדבר בא לידי ביטוי בין היתר בביקורים הדדיים של המהגרים במדינת המוצא ושל משפחה וקרובים את המהגרים במדינתם החדשה תוך ניצול של תחבורה אווירית נוחה ומחירי טיסה לא יקרים (Brinkerhoff, 2009; Portes, Guarnizo & Landolt, 1999). כמו כן, טכנולוגיות תקשורת מתקדמות מאפשרות למהגרים לשמר קשרים קבועים עם מי שנותרו מאחור ולהמשיך לצרוך תרבות בשפת האם לרבות חדשות, סרטים וספרים (Kivisto, 2005; Levitt, Dewind & Vertovec, 2003). היוצרים הרגשה של "בית הרחק מהבית" (Cohen, 2011) או של מרחב שלישי שאינו מעוגן במדינת האם ולא במדינת המגורים הנוכחית (Kosnick, 2007). דפוסים משפחתיים וחברתיים אלו נתמכים על ידי מדינות המוצא והיעד המכירות באופי הטרנס-לאומי של האזרחים המהגרים ומודעות לריבוי המרחבים שבהם פועלים מהגרים קרי מדינת אִם, המדינה המארחת, ולעיתים קרובות מדינות נוספות שבהן התיישבו עמיתים אתניים (Gamlen, 2014; Sheffer, 2003).

יתר על כן, המהגרים של היום נהנים מסביבה חברתית כללית שהיא סובלנית יותר ויותר כלפי גיוון אתני כמו למשל ארצות הברית, גם אם קיימות תגובות-נגד בעלות תכנים לאומיים חזקים וביטויים נגד זרים. מהגרים מצטרפים לעיתים קרובות לרשתות חברתיות המבוססות על מוצא משותף, מייסדים ארגונים דתיים ואתניים, מפעילים לובי פוליטי למען מדינת המוצא שלהם ומשמרים התנהגויות תרבותיות ייחודיות הן בספרה הפרטית והן בזו הציבורית (Amersfoort, 2004; Hagan & Ebaugh, 2003; Hervieu-Leger, 2000; Levitt & Jaworsky, 2007; Sheffer, 2006). ישנן מדינות מארחות, למשל ארצות הברית וקנדה, המאפשרות למהגרים הנכנסים להחזיק באזרחות כפולה (Baubollk, 2002; Castles & Davidson, 2000); עם זאת, אחרות, לרבות גרמניה, נוקטות חוקים נוקשים שמטרתם להכריח את המתאזרחים החדשים לוותר על אזרחות המוצא שלהם (Faist, Gerdes & Rieple, 2004).

בהתאם לכך, ובהתבסס על גישתו הדו-ממדית של ברי (Berry, 1997) לזהות של שימור תרבותי (cultural maintenance) אל מול קשרים והשתתפות בחברה הכללית (contact and participation), מהגרים במדינתם החדשה יכולים להבנות את זהותם הקבוצתית באחד מארבעת הכיוונים הבאים: **שוליות** (marginalization), **אינטגרציה** (Integration), **התבוללות** (assimilation) או **הפרדה** (separation). לפי הטעון של שוליות, למהגרים יש נכונות מעטה להתנהגויות טרנס-לאומיות ואתנו-דתיות ואינטרסים מועטים

לפתח קשרים עם אנשים מחברת הרוב המקומית בגלל אפליה, דחייה או גורמים אחרים היוצרים אצלם אי-רצון להתחבר למסגרת ייחודית ומובחנת כלשהי. המסלול של אינטגרציה מאמץ ראייה הפוכה שלפיה התבוללות מבנית אינה חופפת באופן מעשי לסוגים אחרים של התבוללות ואינה מטשטשת זהות קבוצתית. מהגרים מחזקים את הזהות האתנית והדתית שלהם משום שהיא מסייעת בידם להתמודד עם הקשיים המלווים עזיבה של בית והתיישבות בסביבה חדשה ולא מוכרת; אם הזיקה למולדת או למקום קדוש היא מרכיב מרכזי של זהות אתנו-דתית ושל פעילות קהילתית, היא יכולה לעזור ואף לחזק קשרים טרנס-לאומיים (ראו גם: Merkur, 2019). אינטגרציה מתבטאת ברמות ובצורות מגוונות הן של זהות טרנס-לאומית והן של זהות אתנו-דתית. לפי המודל של התבוללות, מהגרים רואים את קליטתם בחברה המארחת כמורכבת בה בעת מהתערות לתוך הזרם המרכזי המקומי, אגב התנדפות הדרגתית הן של הזדהותם הטרנס-לאומית והן של זו האתנו-דתית בגלל זמן ומשאבים מוגבלים ועדיפות הצריכה להינתן להצלחתם במקום החדש. לחילופין, מנקודת המבט של הפרדה, יביעו מהגרים העדפה לאחת האסטרטגיות, של קשרים טרנס-לאומיים או של שימור דפוסים אתנו-דתיים, אבל לא לשילוב בין שתיהן; העדפה זו מצידה מעידה על החשיבות שמהגרים מייחסים להזדהות ייחודית, שאותה עליהם לבחור. עם הזמן הם יכולים לשנות את בחירתם.

יש לציין כי במקרה של ישראל, מהגרים עוזבים סביבה שאין בה הפרדה בין הדת למדינה, ולפיכך הזהות היהודית נוכחת במרחב הציבורי. במדינתם החדשה הזהות היהודית הציבורית מוגבלת למרחב קהילתי-מוסדי כמו בית כנסת, בתי ספר יהודיים או פעילויות חברתיות ותרבותיות משותפות. זמינותה וכוחה של תשתית כזו היא לפיכך קריטית לישראלים בחו"ל הרוצים לשמר ביטויים ציבוריים של דתיות ואתניות, לרבות צורות מאורגנות של תמיכה בישראל.

3. מקורות מידע

מי שמבקש לערוך מחקר כמותני על הישראלים בחו"ל יפגוש כמה מקורות לנתונים אשר חלקם רשמיים ואחרים מקורם במכוני מחקר או בחוקרים מהאקדמיה. ניתן לסווג מקורות אלו לארבע קטגוריות עיקריות. הראשונה היא סטטיסטיקה רשמית של מדינת המוצא, קרי ישראל. השנייה היא מפקדים וסטטיסטיקה שוטפת של ארצות ההתיישבות של הישראלים המהגרים. השלישית היא מוסדות וגופים בינלאומיים (שבחלקם שואבים את המידע שלהם משני המקורות הרשמיים לעיל). והקטגוריה הרביעית היא מכוני מחקר ישראליים וחוקרים עצמאיים. לכל מקור כזה המאפיינים הייחודיים של הנתונים שהוא אוסף ומחזיק ברשותו.

המקור המקיף והמהימן ביותר של נתונים בישראל הוא הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס). המידע שברשות הלמ"ס מתקבל ממערכת ביקורת הגבולות של רשות האוכלוסין וההגירה (כהן-קסטרו, 2023). הוא מתעד כמה אנשים יצאו את הארץ, שבו לישראל או לא, ואת מספר הימים שבהם שהו בחו"ל. אפשר להצליב את הפרטים על היוצאים עם מידע ממרשם התושבים על מאפיינים עיקריים לרבות מין, גיל ודת. הלמ"ס משתמשת במידע זה בפרסומיה על המספר המצטבר של ישראלים בחו"ל (לאחר חישוב נפטרים לפי שיעורי תמותה הקיימים בישראל), מספר העוזבים והחוזרים כל שנה ולפיכך גם מאזן הגירה ושיעור הגירה, והפרופיל הדמוגרפי של המהגרים הישראלים (למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2021; למ"ס, הודעה לתקשורת 281/2022).

מפקדי אוכלוסייה ופרסומים סטטיסטיים רשמיים אחרים בארצות יעד עיקריות הם מקורות מהימנים לאומדן מספר הישראלים ותכונותיהם (רבהון ולב ארי, 2011; 2015; Rebhun, 2015; Cohen & Haberfeld, 1997).

מקורות אלו כוללים שאלה על מקום לידה ומבחינים את המשיבים לפי ארץ לידה בודדת. משתנים נוספים, הקיימים במפקדים של כמה מדינות בלבד, מאפשרים גם לספק מידע על ישראלים שלא נולדו בארץ (לפי ארץ מגורים לפני מספר שנים קבוע); וכן הבחנה של הישראלים לפי דת, קרי, בין יהודים ללא יהודים (למשל, במפקד הקנדי). כמו כן קיימים ארגונים בינלאומיים גדולים, כמו האו"ם או הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי (OECD), המפרסמים מידע על מהגרים, לרבות לפי ארצות מוצאם (Cohen, 2011). נתונים אלו נלקחים, על פי רוב, ממקורות רשמיים של מדינות היעד של ההגירה, ולפיכך, כל עוד אין הבדלים בהגדרה של מיהו מהגר, הנתונים של הארגונים השונים ושל המקורות הרשמיים בארצות ההתיישבות אמורים להיות זהים. ההתעניינות ההולכת וגוברת בעזיבה של ישראלים את הארץ, כמו גם ביהודי התפוצות, הגדילה את מספר המחקרים העצמאיים בתחום. להבדיל ממקורות רשמיים או מארגונים בינלאומיים שהמידע שהם מספקים מצומצם למדי, סקרים בלתי תלויים הנערכים על ידי מכוני מחקר וחוקרים במוסדות אקדמיים נדרשים להיבטים רבים כמו סיבות להגירה, הזדהות ישראלית ויהודית, ועמדות בנושאים הקשורים לעזיבה של הארץ (ראו, למשל, Israeli-American Council, 2022; Rebhun, Kranz & Sunker, 2022). סקרים מעין אלו יכולים ליהנות מהיתרון של שימוש בשאלון אחיד עבור מחקר השוואתי של ישראלים בכמה מדינות יעד, והם נערכו בשנים האחרונות, בין השאר, על ידי מכון קהילות (2017) (על ישראלים באירופה) ועל ידי רבהון ופוקו (2010) (על ישראלים בעולם) (ראו גם: Rebhun, 2014).

כאן יש עוד לציין כי מכוני מחקר וארגונים יהודיים רבים בחו"ל עורכים לעיתים קרובות סקרים על אוכלוסייתם היהודית. אלו יכולים להיות סקרים כלל-ארציים, כמו למשל סקר מכון פיו על יהודי ארצות הברית משנת 2020 (Pew, 2021), על יהודי קנדה משנת 2018 (Brym, Neuman & Lenton, 2018) ועל יהודי אוסטרליה וניו זילנד (Markus, Jacobs & Aronov, 2009) או סקרים קהילתיים-מקומיים כמו זה של יהודי ניו יורק משנת 2011 (Cohen, Ukeles & Miller, 2012) או של יהודים בלוס אנג'לס משנת 2021 (Aronson et al., 2022); סקרים אלו מציגים, בין היתר, שאלה על מקום לידה. מספרם של הישראלים מכלל אוכלוסיית המדגם היהודי הוא על פי רוב קטן. עם זאת, מיוג של כמה סקרים מקהילות שיש בהן ריכוזים גדולים של ישראלים, כמו אלה של ניו יורק, מיאמי ולוס אנג'לס (רבהון ולב ארי, 2011), מספק בסיס אמפירי הולם לניתוח נתונים על תת-אוכלוסייה זו.

4. הגדרות

כל אחד ממקורות הנתונים לעיל מגדיר, או מספק מידע המאפשר להגדיר, את הישראלים בחו"ל באופן שונה. אף אחד מהם אינו מקיף את כלל התפוצה הישראלית המתגוררת דרך קבע מחוץ לישראל. הקושי להגדיר אוכלוסייה זו נובע במידה רבה מהיעדר הצהרה רשמית של עזיבה את הארץ. בעת כתיבת שורות אלו כבר קבעה הלמ"ס הגדרה חדשה של ישראלים עוזבים (וחוזרים) ופיתחה מערכת המייצרת אומדנים של מרכיבי ההגירה הבינלאומית לפי ההגדרות החדשות, וזו אמורה להיכנס לתוקף עם פרסום תוצאות המפקד שנערך לאחרונה והאומדנים החדשים של האוכלוסייה (כנראה במהלך 2023) (כהן-קסטרו, 2023). לצד ההגדרה של הלמ"ס ישנם גופים רשמיים אחרים של מדינת ישראל שלהם צרכים אחרים ושימושים אחרים במידע שבחרו להגדיר את הישראלים בחו"ל לפי קריטריונים משלהם. ניתן גם לאמץ הגדרות המושפעות מאופי המידע הקיים במקורות רשמיים של המדינות המארחות. סקרים עצמאיים מצידם, הנערכים על ידי חוקרים ומכוני מחקר, משתמשים על פי רוב בהגדרה עצמית של שייכות יהודית ומידע על ארץ לידה (קרי, ישראל).

עד לאחרונה הגדירה הלמ"ס את הישראלים שהיגרו לחו"ל כמי ששהו 365 ימים ברציפות מחוץ לגבולות המדינה לאחר שהתגוררו בה תשעים יום לפחות ברציפות טרם העזיבה, ומהגר חוזר היה מי ששהה לפחות שנה ברציפות בחו"ל ועם שובו התגורר בישראל במשך תשעים ימים ברציפות (למ"ס, שנתון סטטיסטי). לנוכח שינויים במאפייני הניידות הבינלאומית של אנשים, לרבות גיוון הסיבות לנסיעות לחו"ל, ביקורי מולדת תכופים ואזרחות כפולה, שינתה הלמ"ס את ההגדרות לעיל, וישראלים עוזבים נחשבים כיום מי שהתגוררו בחו"ל לפחות 275 יום (תשעה חודשים) ברציפות מתוך שנה, ומהם שלושה חודשים ראשונים ברצף; אלה יצטרפו למאגר הישראלים בחו"ל בתנאי שלא נכללו בו בשנה הקודמת. מהגרים חוזרים הם מי ששהה שהות ממושכת בחו"ל ומתגוררים לפחות תשעה חודשים בארץ, ובתנאי שבמהלך שלושת החודשים הראשונים של שנת המעקב לא יצאו מגבולות המדינה. ההגדרות החדשות גמישות מהישנות ומגדילות את אומדן הישראלים שהעתיקו את מגוריהם לחו"ל כמו גם את אומדן החוזרים (כהן-קסטרו, 2023).

מוסדות רשמיים ישראליים אחרים מתעניינים גם כן בישראלים בחו"ל למטרותיהם הם. כהן-קסטרו (2023) מציינת בייחוד חמש רשויות כאלו. הראשונה היא רשות האוכלוסין וההגירה הנשענת על הצהרה עצמית של פקיעת מעמד תושבות. השנייה היא המוסד לביטוח לאומי, שלפיו נדרשת שהות של חמש שנים לפחות בחו"ל עם אפשרות לשהות בישראל לא יותר מ-130 יום כל שנה. רשות המיסים משלבת שני מבחנים המעידים על ניתוק מעמד התושבות של הפרט: שהייה של יותר מ-183 ימים בשנה בחו"ל (כלומר, יותר ממחצית השנה) והגשת מסמכים המעידים שהמבקש לנתק תושבות אכן העתיק את מרכז חייו לחו"ל. משרד העלייה והקליטה מצידו דורש שהות של שנתיים לפחות בחו"ל על מנת לסווג אנשים כעוזבים (למטרת קביעת מעמד ישראלי חוזר והזכויות הנלוות לכך) עם תקופת ביקור בארץ שאינה עולה על ארבעה חודשים ברציפות. גם משרד החוץ מתעניין בישראלים עוזבים, והוא מגדיר אותם כמי ששוהים בחו"ל חמש שנים ברציפות עם ביקורים קצרים מאוד בארץ.

מידע על ישראלים קיים גם במקורות סטטיסטיים רשמיים של מפקדים בארצות היעד. מקורות אלו מכסים רק חלק מהישראלים המתגוררים באותה המדינה. האלגוריתם המשמש לזהות את הישראלים מורכב בעיקר ממשתנים של ארץ לידה, שושלת או דת, שפה המדוברת בבית/שפת אם, ומקום מגורים לפני מספר שנים קבוע. כך, המפקדים האמריקאיים (עד 2000) והסקר הקהילתי האמריקאי (Community American) Survey – ACS מאז מאפשרים לסווג אנשים לפי מדינת לידה שאחת מהן היא ישראל. למרות ההפרדה בין דת למדינה בחוקה האמריקאית וההימנעות של הסטטיסטיקה הרשמית המקומית מלשאל בעניינים של אמונה, אפשר להבחין בקרב ילידי ישראל בין יהודים ללא יהודים: הראשונים יהיו מי שהשפה המדוברת בביתם היא עברית (או יידיש), והשושלת שלהם אינה ערבית, פלסטינית או ארמנית, כמו גם מי שהשפה המדוברת בביתם אינה עברית או יידיש אבל גם אינה ערבית, או ארמנית והשושלת שלהם אינה ערבית, פלסטינית או ארמנית. ישראלים לא-יהודים הם מי שנולדו בישראל ומדווחים כי השפה המדוברת בביתם היא ערבית או ארמנית (Cohen & Haberfeld, 1997).

המפקדים האמריקאיים גם יכולים לזהות ישראלים שלא נולדו בישראל, היגרו אליה, ובהמשך עזבו לארצות הברית בין שזו מדינת האם שלהם ובין שזו מדינה חדשה. מקצת מהאנשים בקבוצה זו עשויים לדבר עברית בבית; יהיה זה נדיר שאנשים שלא נולדו בישראל ישתמשו בעברית כשפת דיבור יומיומית אלא אם כן התגוררו בישראל במשך תקופה משמעותית. עוד נכללים בקבוצה זו של ישראלים ילידי חו"ל מי שלא נולדו בישראל, אינם מדברים עברית בבית, אבל השושלת שלהם היא ישראלית. בקבוצה זו יכולים להיות גם אנשים

שדיברו ערבית בבית, מרביתם יהודים שנולדו במדינות מוסלמיות באסיה ובצפון-אפריקה, היגרו לישראל ובהמשך בחרו לעבור ולהתיישב במקום אחר (ארצות הברית). אפשר להוסיף לקבוצת הישראלים בארצות הברית גם את מי שציינו במפקד את ישראל בשאלה על מקום מגורים לפני מספר שנים קבוע (לעיתים השאלה מתייחסת למגורים לפני חמש שנים ולעיתים למגורים לפני שנה).² בכל מקרה, ישראלים ילידי חו"ל כוללים רק יהודים ובני משפחותיהם העומדים בהגדרות של "חוק השבות" אחרת לא היו יכולים להגר לישראל מלכתחילה (רבהון ולב ארי, 2011; 2015; Rebhun, 2015; Cohen & Haberfeld, 1997).

במפקדי אוכלוסין בחו"ל שמוצגת בהם שאלה על דת, כמו למשל במפקד הקנדי או האנגלי, ההבחנה בין יהודים ילידי ישראל ללא-יהודים ילידי ישראל היא ישירה ומדויקת יותר מאשר במקורות הרשמיים האמריקאיים. כך, מי שענה במפקד הקנדי כי נולד בישראל ודתו (או האתניות שלו) יהודית, וכן שהשפה המדוברת בבית, או המדוברת באופן שכיח בבית, היא עברית, יסווג לתוך הקבוצה של ישראלים יהודים המתגוררים בקנדה; ילידי ישראל שדתם אינה יהודית, שמוצאם האתני אינו ישראלי אלא אחר (למשל, פלסטיני), ואינם מדברים עברית בבית יסווגו לקבוצה של ישראלים לא יהודים המתגוררים בקנדה. מי שלא נולדו בישראל אבל מגדירים עצמם יהודים, מדברים עברית בבית, והאתניות שלהם ישראלית, יכולים להיות מוגדרים ישראלים ילידי חו"ל המתגוררים בקנדה.

קהילות יהודיות רבות בתפוצות עורכות מדי פעם סקרים על אוכלוסייתם היהודית, בין שאלו סקרים כלל-ארציים ובין שסקרים מקומיים של יהודים בעיר או באזור מטרופוליני כלשהו. סקרים אלו, לאחר שאיתרו את אוכלוסיית היעד שלהם בעזרת שאלות על זהות דתית, אתנית או לאומית, מציגים למרואיינים שאלות על מאפייניהם הדמוגרפיים לרבות ארץ לידה. אותם יהודים שנולדו בישראל הם בוודאי ישראלים המתגוררים כעת בחו"ל. אם השאלון כולל שאלה על שפת אם או על שפה המדוברת בבית, הרי מי שלא נולדו בישראל אבל דוברים עברית בבית יכולים להיות מוגדרים ישראלים (ילידי חו"ל שהיגרו לישראל ובהמשך עזבו למדינת המגורים הנוכחית שלהם). סקרים אלו, היות שמתעניינים ביהודים בלבד, אינם מספקים מידע על ישראלים לא-יהודים.

כמו כן, ישנה ספרות מדעית על ישראלים בחו"ל המתבססת על מחקרים עצמאיים. כל אחד מהמחקרים הללו השתמש במתודה אחרת ובגישות שונות לאיתורה ולהגדרתה של אוכלוסיית היעד. למשל, בשנים 2009–2010 ערכו רבהון ופופקו (2010) סקר אינטרנטי כלל-עולמי על הישראלים בחו"ל. השאלון הועלה לאתר המשרד לקליטת עלייה. השאלון, שכלל 25 שאלות, היה זמין בחמש שפות: עברית, אנגלית, רוסית, צרפתית וספרדית. במשך חמישה חודשים שבהם היה השאלון באתר נעשו ניסיונות להפנות אליו את תשומת ליבם של הישראלים המתגוררים בחו"ל. מאמצים אלו כללו בעיקר הפניה לסקר לכל גולש לאתר המשרד לקליטת עלייה. כמו כן, במשך חודשיים במהלך תקופה זו פורסם דבר קיומו של הסקר בדף הבית של כמה מנועי חיפוש מרכזיים בשפה העברית. החוקרים הניחו כי מי שענה על שאלון הסקר הוא ישראלי המתגורר בחו"ל ורואה עצמו מהגר.

² יש לציין כי טיפולוגיה זו מוציאה אנשים שנולדו בחו"ל והיגרו לישראל ובהמשך לארה"ב ואינם דוברים עברית וכן לא ציינו את השושלת שלהם כישראלית. היא גם אינה כוללת מהגרים חוזרים, כלומר יהודים אמריקאים שהיגרו לישראל ובהמשך חזרו לארץ המוצא שלהם. מלבד חוסר היכולת לזהות שתי תת-קבוצות אלה, סביר שיהודים ילידי חו"ל שאינם דוברים עברית וגם לא ציינו את השושלת שלהם כישראלית לא ייחשבו כמהגרים ישראלים (Cohen & Haberfeld, 1997).

רבהון (Rebhun, 2014) ברר מתוך מסד נתונים זה רק את מי שנולדו בישראל על מנת לנתח את דפוסי ההזדהות הקבוצתית שלהם וכיצד הם משתנים בין ישראלים באירופה לאלו שהתיישבו בארצות הברית. כהן (Cohen, 2011) השתמש במאגר נתונים של מהגרים של הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי. מאגר זה שואב את הנתונים שלו בעיקר ממפקדים ובמקרים אחרים, של מדינות סקנדינביה, ממרשמי אוכלוסייה. הזיהוי של ישראלים הוא לפי מדינת לידה ומתמקד בבני 15 ומעלה. המידע מתייחס לכלל המהגרים מכל מדינה ללא הבחנה לפי שיוך דתי או לאומי. בן-דוד (Ben David, 2019) מציג בנייר העבודה שלו על ההישגים ההשכלתיים והמקצועיים של ישראלים בחו"ל מלבד נתונים של הלמ"ס, נתונים מהמחלקה לביטחון פנימי של ארצות הברית (Department of Homeland Security) של בעלי אזרחות אמריקאית או כאלה שקיבלו תושבות קבע ("גרין קארד") וכן של הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי. גם כאן, שני המקורות מתייחסים לילידי ישראל בלבד – יהודים ולא יהודים כאחד. מכון קהילות מצידו, בתמיכת ארגון הג'וינט, ערך בשנת 2017 סקר עצמאי מקוון על ישראלים באירופה. לשם כך הוא חיבר שאלון בעברית אשר הופץ ברשתות החברתיות, כולל פייסבוק, של ישראלים החיים באירופה, וכן רשתות אחרות אשר יש לג'וינט גישה אליהן. הדיון המתודולוגי של דו"ח הסקר אינו מפרט קריטריונים להשתתפות בסקר אבל הוא בוודאי הוגבל לדוברי עברית.

רבהון ועמיתיו (Rebhun, Kranz & Sunker, 2022) השתמשו בשאלון בעברית על מנת ללמוד את מאפייניהם של הישראלים בגרמניה. השאלון הועלה לאינטרנט באמצעות תוכנת Qualtrix. העורכים השתמשו בכמה מתודות על מנת להפיץ את דבר קיומו של הסקר ולגייס משיבים למחקר. אלו כללו, בין היתר, פרסום על המחקר במגזין של הישראלים בגרמניה "שפיץ" וברשתות חברתיות, פנייה אישית של עורכי המחקר לישראלים שהם מכירים בגרמניה וטכניקה של "כדור שלג" בקרב משיבים שסיפקו את כתובות האימייל שלהם והתבקשו לעודד חברים ישראלים בגרמניה למלא גם כן את השאלון. לפיכך, משיבים הם מי שהגדירו את עצמם כישראלים המתגוררים בגרמניה. החוקרים התמקדו רק במי שציינו כי הם יהודים ילידי ישראל והיגרו לגרמניה בתור בוגרים קרי, בני 18 ויותר.

מקורות המידע וההגדרות השונות של ישראלים יהודים ולא-יהודים יכולים אפוא להיות מובחנים בין זהות קבוצתית אובייקטיבית ובין זהות סובייקטיבית. מצד אחד, נתוני הלמ"ס על זהותם הדתית של הישראלים בחו"ל מתבססים על המידע של משרד הפנים החופף לקריטריונים דתיים; מצד אחר, הנתונים על הישראלים בחו"ל, בין שממקורות רשמיים מקומיים (לשכות מפקד) ובין שמסקרים עצמאיים, מבטאים מידע שדווח על ידי הפרט והגדרה עצמית ללא הישענות על הגדרות משפטיות או דתיות כלשהן וממילא אינם מלווים בהמצאת מסמכים המאשרים שייכות קבוצתית. הבדלים אלו נובעים מהזמינות ומדרכי האיסוף של נתונים על ישראלים בארץ לעומת על המתגוררים בחו"ל.

5. תנועות אוכלוסייה ומאפייניה**5.1. מספרים ותפרוסת מרחבית**

מאז 1948 ועד 2020 עזבו את ישראל כ-756 אלף תושבים שלא שבו אליה לאחר שהות של יותר משנה בחו"ל (למ"ס, הודעה לתקשורת, 281/2022). חלקם נפטרו בינתיים; ובהתבסס על שיעורי התמותה של ישראל, מספרם נאמד ב-144–184 אלף. לפיכך, מספרם של הישראלים המתגוררים כיום בחו"ל נע בין 572 אלף ל-612 אלף (לוח 1).

לוח 1. מספר הישראלים בחו"ל, 1990–2020

שנה	מספר הישראלים בחו"ל	אחוז שינוי	ישראלים בחו"ל כאחוז מסה"כ האוכלוסייה הישראלית
1990	300,000	-	6.6%
2000	480,000	60%+	7.7%
2010	542,000	13%+	7.2%
2020	572-612,000	9% ^א +	6.4%

מקור: Cohen, 2011; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעות לתקשורת, 242/2019; 281/2022. (א) מחושב לפי אומדן האמצע של מספר הישראלים בחו"ל ב-2020.

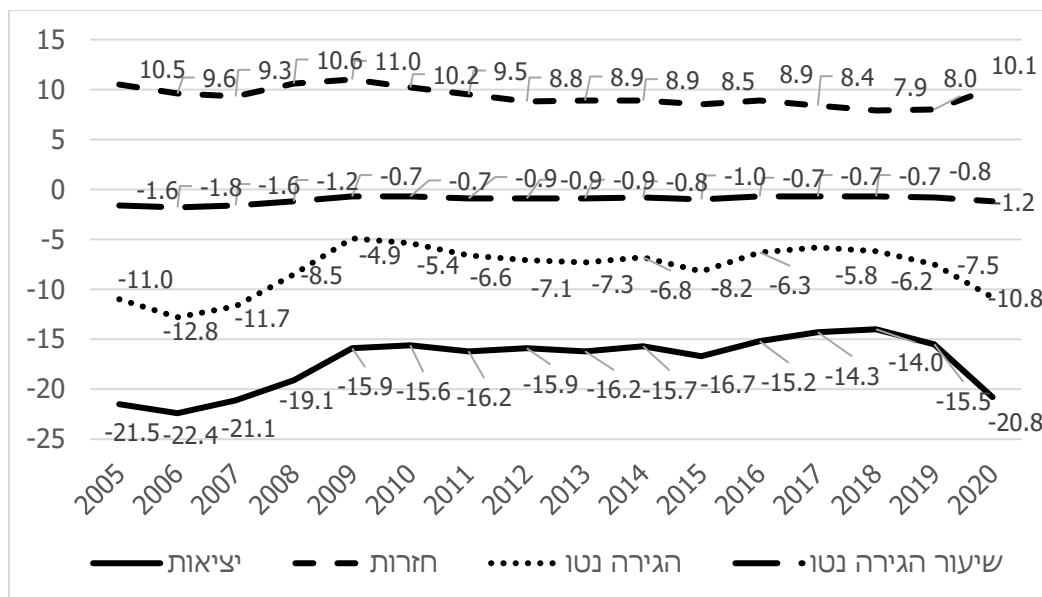
המספר המצטבר של הישראלים בחו"ל נמצא בגידול מתמיד. בשלושת העשורים האחרונים הוא גדל פי שניים. הגידול הניכר ביותר התרחש בעשור האחרון של המאה הקודמת, כנראה בגלל מספר גדול של מהגרים חוזרים או נשניים (למדינה חדשה) בקרב מי שעלו מעט קודם לכן ממדינות ברית המועצות לשעבר. מאז התמתן קצב הגידול של ישראלים בחו"ל. התמתנות זו באה לידי ביטוי הן באחוז השינוי בין נקודת זמן אחת לנקודת זמן מאוחרת יותר (עמודה שלישית) והן בשיעורם של הישראלים בחו"ל מכלל האוכלוסייה הישראלית (עמודה רביעית). יש לציין כי הנתונים המאוחרים ביותר העומדים לרשותנו, עבור 2020, מראים – כמו בשנים קודמות – כי מרבית העוזבים את ישראל הם ילידי חו"ל (60 אחוזים), דהיינו עולים לישראל שלא נקלטו בה בהצלחה (אם כי הם רוב דומה גם בקרב החוזרים) (למ"ס, הודעה לתקשורת, 281/2022).

דרך משלימה להתבונן על היקף העזיבה את ישראל היא באמצעות נתונים שנתיים (תרשים 1). הקו התחתון בתרשים מצביע על מספרים גבוהים יחסית של עוזבים בשלוש השנים הראשונות של התקופה המסוקרת (2005–2020) – יותר מעשרים אלף כל שנה. שנים אלו לוו בהמשך בצמצום ממדי העזיבה לכ-15,000 מדי שנה אלא שבשנת 2020 שוב גדל מספרם של העוזבים לרמה של ראשית התקופה. נדרשת בדיקה מקיפה יותר של נתון אחרון זה ובמיוחד אם זו סטייה זמנית או שמא היא מסמנת שינוי; בינתיים אנו מעלים את הסברה כי ייתכן שהתפרצות מגפת הקורונה במהלך אותה שנה עיכבה את מי שיצאו בראשית השנה מלחזור במהלך שנים עשר החודשים הבאים, והללו קיבלו את ההגדרה "ישראלים יוצאים". ישראלים אחרים אולי ביקשו לנצל את דפוס העבודה החדשים מרחוק, ובמקום לעשות זאת מהבית בארץ עברו לחו"ל מבלי לוותר על עבודתם בישראל.

בתקופה הנידונה הצטמצם גם מספרם של החוזרים. מגמה זו הייתה מתונה יותר ממגמת היציאה; לפיכך, מאז ההגירה נטו של יוצאים פחות חוזרים, שהוא שלילי באופן עקבי קרי, יותר עוזבים מאשר חוזרים,

נמצא גם הוא במגמת צמצום אגב תנודתיות מסוימת. הדבר נכון הן במונחים מוחלטים והן במונחים יחסיים לגודל האוכלוסייה (שיעור לכל אלף תושבים, לפיכך איננו מושפע משינויים שנתיים במספר התושבים).

תרשים 1. יוצאים, חוזרים ומהגרים נטו, 2005–2020

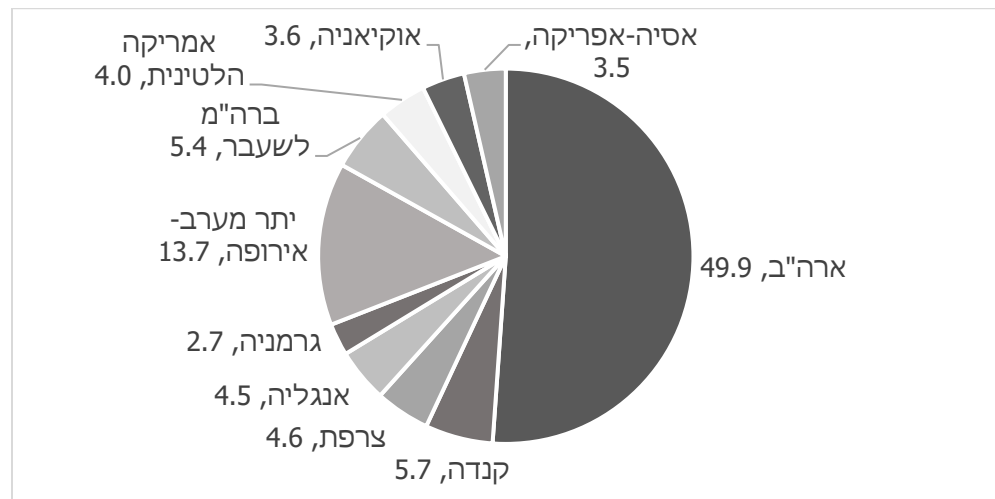
מקור: למ"ס, שנתונים סטטיסטיים; והודעה לתקשורת, 281/2022. יש לציין כי הנתונים אינם כוללים אזרחים עולים כלומר, ילדים של ישראלים שנולדו בחו"ל והיגרו לישראל עם הוריהם החוזרים.

המידע העומד לרשותנו על הפיזור המרחבי של ישראלים בחו"ל הוא מוגבל מאוד. אף כי המידע על העוזבים את גבולות המדינה מתעד את היעד הראשוני שלהם, אין בכך כדי להעיד על מקום ההתיישבות הקבוע של העוזבים. בוודאי יש מביניהם שעברו ממדינה אחת למדינה אחרת בחו"ל. דרך אחת להתרשם ממקומות מגוריהם תהיה באמצעות ניתוח נתונים מפקדיים של מדינות רבות וזיהויים לפי מקום לידה (ראו, למשל, DellaPergola & Staetsky, 2020) אם כי, כאמור לעיל, הנתונים יהיו על פי רוב עבור ילידי ישראל בלבד, וישאירו בחוץ את מי שנולדו בחו"ל והיגרו לישראל ובהמשך עזבו אותה. דרך אחרת היא סקרים מקומיים על ישראלים, אלא שכאלו נערכו במדינות מעטות בלבד. לפיכך, סקר כלל עולמי של הישראלים בחו"ל יכול לשמש מקור נוח להתרשמות כזו, אם כי גם הוא לא יהיה בהכרח מקיף בגלל שיעורי השבה דיפרנציאליים לפי מקום מגורים, ובאופן כללי מספר מוחלט קטן של משיבים בריכוזים ישראליים קטנים.

תהיה מידת הדיוק אשר תהיה, ובהתבסס על סקר משנת 2011 של הישראלים בחו"ל, מצאו רבהון ופופקו (2010) כי מחצית מהישראלים בחו"ל מתגוררים בארצות הברית ועוד שישה אחוזים בקנדה. מערב אירופה היא בית לכרבע מהישראלים המהגרים, ואלה מתגוררים בעיקר בצרפת, באנגליה ובגרמניה; סקר מאוחר יותר שנערך בגרמניה מצא כי הנוכחות הישראלית במדינה נמצאת במגמת עלייה (Rebhun, Kranz & Sunker, 2022). כחמישה אחוזים מהישראלים בחו"ל מתגוררים ברפובליקות שהרכיבו בעבר את ברית המועצות – והם ברובם כנראה מהגרים חוזרים או ילדיהם שנולדו בישראל והיגרו בעיקר לרוסיה. בשלב זה קשה להעריך אם ובאיזו מידה המלחמה בין רוסיה לאוקראינה דוחפת את הישראלים ששם לעזוב ואם יעדי ההתיישבות החדשים שלהם הם חזרה לישראל או מדינה חדשה.

יתר הישראלים מחולקים פחות או יותר שווה בשווה בין אמריקה הלטינית, אוקיאניה (אוסטרליה וניו זילנד) ואסיה-אפריקה. נציין כי אם רק ילידי ישראל היו נלקחים בחשבון, הייתה הפרופורציה של כמה ממקומות ההתיישבות, ובייחוד צפון אמריקה וכמה מדינות במערב אירופה כגון גרמניה, גדלה (ראו: Cohen, 2011 על ילידי ישראל במדינות ה-OECD). כמו כן, היות שחמש השפות של שאלון הסקר של רבהון ופופקו לא כללו ערבית, סביר להניח שהוא מוטה כלפי ישראלים יהודים ואינו מאפשר להתרשם מהבדלים בפיזור הגאוגרפי של ישראלים יהודים לעומת ישראלים ערבים שהיגרו לחו"ל.

תרשים 2. פיזור גאוגרפי של ישראלים בחו"ל, 2011 (אחוזים)

מקור: רבהון ופופקו, 2010

5.2. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

היוצאים את ישראל הם על פי רוב קבוצה בררנית (סלקטיבית) של אנשים. בעת עזיבתם את ישראל היו להם מאפיינים שונים מאלו של האוכלוסייה הישראלית הכללית (ובמיוחד יהודים ו"אחרים" [האחרונים זכאי חוק השבות שאינם יהודים לפי ההלכה] מתוכם מגיעים מרבית העוזבים) (לוח 2). עד לאחרונה היו העוזבים צעירים יותר מאשר כלל האוכלוסייה הישראלית: בקרב מי שעזבו את ישראל בשנת 2015 היה הגיל החציוני בעת ההגירה 27.6, לעומת הגיל החציוני של הישראלים שעמד על 31.9 קרי, הפרש של קצת יותר מארבע שנים. עם זאת, הבדלים אלו נמחקו לאחרונה, ובשנת 2020 לעוזבים ולאוכלוסייה הישראלית היה גיל חציוני דומה מאוד של 32.4 ו-32.2, בהתאמה. במילים אחרות, בשנים האחרונות התגברה הנטייה של ישראלים מבוגרים יותר לעזוב את הארץ.

גברים מיוצגים יותר מנשים בקרב העוזבים, בשיעורים של 53 אחוזים לעומת 47 אחוזים. בולטותם של הראשונים ניכרת גם בהשוואה לחלוקה המגדרית של כלל האוכלוסייה הישראלית שהיא מאוזנת. היחס גברים/נשים בקרב העוזבים לא השתנה בשנים האחרונות. בכל מקרה, ההבדלים בנטייה של גברים ונשים לעזוב את הארץ הוא קטן בלבד והוא מאפיין של הגירה חופשית. תצפיות אלה אולי גם מרמזות שהרבה מהנשים המהגרות הן נשואות ובמעמד של מהגר קשור/נלווה (tied migrant).

לוח 2. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של העוזבים את ישראל ושל כלל האוכלוסייה הישראלית (יהודים ו"אחרים"), 2020

יהודים ואחרים		עוזבים		
32.2		32.4		גיל חציוני
49.4		53.4		שיעור גברים (אחוזים)
נשים	גברים	נשים	גברים	מצב משפחתי (בני 15 ומעלה)¹
100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ
28.7	34.6	32.9	47.1	רווקים/ות
52.6	55.6	50.6	42.5	נשואים/ות
10.9	7.9	10.8	9.2	גרושים/ות
7.8	1.9	5.6	1.2	אלמנים/ות
26	61	מעמד ילידי: ילידי חו"ל (אחוזים)²		
100	100	סה"כ		
79	73	אירופה		
15	17	אמריקה-אוקיאניה		
6	10	אסיה-אפריקה		

(1) מצב משפחתי של יהודים בלבד ללא אחרים.
 (2) ילידי חו"ל בקרב יהודים ו"אחרים" כוללים יהודים שנולדו בחו"ל ואת כל ה"אחרים" באוכלוסייה הישראלית היות שאין בפרסומים של הלמ"ס הבחנה בקרב האחרונים בין ילידי ישראל ובין ילידי חו"ל. חלקם בוודאי כבר נולדו בארץ ויכולים לצמצם, אם כי במקצת בלבד, את חלקם של ילידי חו"ל בקרב ה"אחרים".
 מקורות: עבור ישראלים עוזבים: למ"ס, הודעה לתקשורת 281/2022; עבור יהודים ו"אחרים": למ"ס, שנתונים סטטיסטיים לישראל.

אכן, התפלגות המהגרים לפי מצב משפחתי מעידה על הבדלים ניכרים בין גברים לנשים. שיעור גבוה יותר מבין הגברים היו רווקים בעת עזיבתם (47.1 אחוזים) לעומת נשים (32.9 אחוזים). האחרונות נוטות יותר לעזוב לאחר שכבר נישאו בישראל (50.6 אחוזים לעומת 42.5 אחוזים בלבד מהגברים שהיגרו כנשואים). הבדלים אלו מקבלים ביטוי גם בהשוואה בין העוזבים לכלל האוכלוסייה הישראלית: התפלגות המצב המשפחתי של גברים עוזבים שונה מאוד מזו של האוכלוסייה הישראלית עם מדד אי-שוויון של דנקן של 13.9, בעוד התפלגות המצב המשפחתי של נשים עוזבות דומה מאוד לזו של עמיתיהן שנותרו בארץ, עם מדד אי-שוויון של 4.3 בלבד.

קצת יותר ממחצית מהעוזבים הם ילידי חו"ל; חלקם בקרב העוזבים אף גדל מ-54 אחוזים בשנת 2015 ל-61 אחוזים בשנת 2020. זהו שיעור גבוה במובהק מחלקם של ילידי חו"ל בקרב כלל היהודים ו"האחרים" בישראל שהוא כרבע. המסקנה היא שילידי חו"ל שעלו לישראל נוטים יותר לעזוב את הארץ, בין שבחזרה למדינת המוצא שלהם ובין שלמדינה חדשה, לעומת ילידי ישראל. חלק הארי של העולים העוזבים הוא מי שהגיעו מאירופה (73 אחוזים מבין העוזבים ילידי חו"ל בשנת 2020), לאחר מכן מי שהגיעו מאמריקה ומאוקיאניה (17 אחוזים מקרב העוזבים ילידי חו"ל), ולאחריהם מי שהגיעו כמה שנים קודם לכן מאסיה (חמישה אחוזים) ושיעור דומה של מי שהגיעו מאפריקה. התפלגות זו של אזורי המוצא של העולים שעזבו את ישראל דומה מאוד להתפלגות סך כול העולים לישראל בין 2015 ל-2019: 79 אחוזים מאירופה, 15 אחוזים מאמריקה ומאוקיאניה, ושישה אחוזים מאסיה-אפריקה. המסקנה היא שהנטייה של עולים לעזוב את הארץ אינה ייחודית לסביבה הפוליטית, התרבותית או הכלכלית שממנה הגיעו אלא מפוזרת באופן התואם את התפלגות אזורי המוצא שלהם.

5.3. הבניה של זהות בקרב ישראלים-יהודים בחו"ל

היותה של ישראל חברת רוב יהודית, האופי היהודי של המרחב הציבורי בישראל ומעמדה של העברית כשפה הרשמית של המדינה מבנים את ההזדהות של הפרט באופן המשלב בתוכו, כל אחד ואחת במינון המתאים להם, ישראליות ויהודיות. לעומת זאת, בחו"ל המהגר הישראלי יכול להשיל מעליו, אם ירצה בכך, הן את הזהות היהודית והן את הזיקה לישראל. בה בעת, הוא יכול לאמץ לעצמו זהות מקומית עם המדינה המארחת. משחק הגומלין המשולש הזה בין זהות ישראלית, יהודית וכללית-מקומית משתנה עם התארכות השהות במדינה החדשה ולפי מדינת ההתיישבות.

מחקרים על הישראלים בחו"ל אינם מתעדים, על פי רוב, את רמת ההזדהות היהודית ו/או הישראלית בעת העזיבה את הארץ. עם זאת, אני סבור שלישאולים העוזבים רמת הזדהות חלשה יותר בממוצע מזו של כלל האוכלוסייה היהודית, וזאת משום שהם אינם כוללים כמעט מי שמגדירים עצמם חרדים או דתיים. כמו כן, גם מסורתיים וחילוניים שיש להם הזדהות יהודית וישראלית חזקה לא ייטו לעזוב את הארץ. לפיכך, הישראלים היהודים העוזבים באים מהחלקים באוכלוסייה האדישים יותר לזהותם הלאומית והדתית.

ניתן להתרשם מכך באמצעות רמות ההזדהות של מי שנמצאים בחו"ל מעט שנים יחסית (לוח 3). כך, למשל, בעוד קרוב למחצית (45 אחוזים) מכלל היהודים בישראל מבקרים בבית כנסת לפחות פעם בחודש, כשליש בלבד (34 אחוזים) מהישראלים בארצות הברית עם ותק של עד עשר שנים ושלושה אחוזים מבין הישראלים בגרמניה שמתגוררים שם פחות משלוש שנים מבקרים בו בתדירות כזאת.

עם זאת, ככל שהוותק של הישראלים בחו"ל גדל, כך חזקה יותר הזדהותם היהודית (לוח 3). שיעור הישראלים בארצות הברית המבקר לפחות פעם אחת בחודש בבית כנסת גדל ל-45 אחוזים בקרב מי שנמצאים במדינה 11 שנים או יותר. כך גם בקרב הישראלים בגרמניה ששיעור המבקרים בבית כנסת אחת לחודש בקרב מי שנמצאים במדינה בין 11 לעשרים שנים מטפס לשבעה אחוזים. התחזקות ההזדהות היהודית משתקפת גם בביטויים אחרים, לרבות הקפדה על כללי כשרות, הדלקת נרות שבת או מתן צדקה למטרות יהודיות בקרב ישראלים בארצות הברית או קביעת מזוזה בפתח הבית, הדלקת נרות שבת והשתתפות באירועים של יהודים מקומיים בקרב ישראלים בגרמניה. יש לציין כי הקשר ותק-הזדהות יהודית בקרב הישראלים בארצות הברית ובאירופה הוא ישיר ומובהק כפי שעולה מניתוחים רב-משטניים בעוד שבגרמניה אין זה הוותק כשלעצמו אלא העלייה בגיל המהגרים הנלווית אליו (רבהון ולב ארי, 2011; Rebhun, 2014; Rebhun, Kranz & Sunker, 2022).

בה בעת, ככל שהוותק גדל, ההזדהות הישראלית הולכת ונחלשת. בקרב הישראלים בארצות הברית הדבר מתבטא בשינויים בקשר הרגשי עם ישראל, במידת ההיכרות עם המצב הפוליטי והחברתי בישראל ובהגדרה כישראלית (לוח 3). הן בארצות הברית והן באירופה הדבר מתבטא בהיחלשות הקשרים עם משפחה וחברים בארץ, בצמצום צריכה של תרבות ישראלית ובריידה בתדירות ביקורים בארץ. קשרים אלו מובהקים ואינם תלויים במאפיינים אחרים לרבות גיל (Rebhun, 2014). בקרב הישראלים בגרמניה היחלשות הקשר עם ישראל מוצאת את ביטויה באינדיקטורים כמו שמירת קשר עם חברים בארץ, ביקורים בארץ וציון יום העצמאות, אם כי ישנה התחזקות של צריכת תרבות ישראלית באמצעות טכנולוגיה מתקדמת. הקשר השלילי ותק-הזדהות ישראלית אינו ישיר ותלוי במאפיינים אחרים של הישראלים בגרמניה (Rebhun, Kranz & Sunker, 2022).

לוח 3. הזדהות קבוצתית של יהודים בישראל ושל ישראלים-יהודים בחו"ל (אחוזים)

ישראלים-יהודים בגרמניה		ישראלים-יהודים בארה"ב		יהודים- ישראלים בישראל	
ותק 11-20	ותק 1-3	ותק +11	ותק 0-10		
					הזדהות יהודית
7%	3%	45%	33%	45%	ביקורים בבית כנסת (לפחות פעם בחודש)
-	-	59%	47%	71%	שמירת כשרות
18%	13%	71%	63%	54%	הדלקת נרות שבת
-	-	67%	45%	-	מתן צדקה
39%	21%	-	-	-	מזוזה על מפתן דלת הכניסה
13%	7%	-	-	-	השתתפות באירועים יהודיים מקומיים
					הזדהות ישראלית
-	-	79%	85%	-	קשר רגשי לישראל (חזק)
-	-	70%	92%	-	היכרות עם המצב בישראל (גבוהה מאוד)
-	-	63%	89%	-	הגדרה עצמית ישראלי
44%	69%	-	-	-	קשר עם חברים בישראל (שבועי ויותר)
37%	53%	-	-	-	ביקורים בישראל (פעמיים בשנה או יותר)
30%	42%	-	-	-	ציון יום העצמאות הישראלי
58%	37%	-	-	-	צריכה של תקשורת אלקטרונית ישראלית
					הזדהות כללית-מקומית
-	-	37%	12%	-	הגדרה עצמית אמריקאי/ישראלי-אמריקאי
9%	1%	-	-	-	הגדרה עצמית גרמני
24%	12%	-	-	-	גרמניה בית

מקור: רבהון ולב ארי, 2011; 2022; Rebhun, Kranz & Sunker, 2014; Rebhun, 2016; Pew Research Center

מן המעט שנחקר (בארצות הברית ובגרמניה) עולה עוד כי הישראלים מפתחים במשך הזמן זהות כללית מקומית המצטרפת אל זהותם הישראלית או מחליפה אותה. הקצב שבו הישראלים מאמצים זהות כזו משתנה מאוד בין שתי המדינות. קצת יותר מרבע מהישראלים בארצות הברית אינם מגדירים עצמם עוד ישראלים בלבד אלא ישראלים אמריקאים או אמריקאים בלבד (ויש חלוקה שווה למדי בין שתי תת-קבוצות אלה). שיעור הישראלים המהגרים עם זהות כפולה או אמריקאית בלבד גדל ככל שגדל הוותק שלהם בארצות

הברית. יש עוד לציין כי סקר של המועצה הישראלית-אמריקאית משנת 2022 (Israeli-American Council, 2022) מצא כי רק 13 אחוזים מהישראלים בארצות הברית מחזיקים באזרחות ישראלית בלבד; לרוב יש אזרחות כפולה ישראלית ואמריקאית (60 אחוזים) או אמריקאית בלבד (13 אחוזים). גם בקרב הישראלים בגרמניה, שבה השיעורים של מי שמגדירים עצמם גרמנים נמוכים הרבה יותר, גדלים השיעורים עם גדילת הוותק (יש לציין כי הגידול עם הוותק אינו לינארי). אולם יש לציין כי ככל שהשהות מתארכת, יותר ישראלים רואים את גרמניה כביתם. הישראלים בגרמניה מבחינים אפוא בין הממד הקוגניטיבי של זהות גרמנית, שהיא חלשה מאוד, ובין הקשר שלהם למקום הפיזי שבו הם חיים, לומדים, עובדים ואולי מגדלים משפחה. הם ישראלים בגרמניה אבל לא ישראלים-גרמנים. הם אינם מתבוללים לתוך זהות גרמנית באותה המידה שעושים זאת ישראלים בארצות הברית. אני סבור כי האימוץ של זהות לאומית חדשה מושפע, בין היתר, מהקונטקסט ההיסטורי, הפוליטי והתרבותי המקומי, ובמקרה הגרמני מהעבר של המדינה הקשור לשואה.

הממצאים האמפיריים לעיל על התחזקות ההזדהות היהודית והיחלשות ההזדהות הישראלית תואמים במידה רבה את האסטרטגיה של ברי שעניינה הפרדה. הפרדה זו בין הממדים של הזדהות אתנו-דתית והזדהות טרנס-לאומית מתפתחת אגב מידה מסוימת של התבוללות לתוך זהות לאומית מקומית. אני מציע להגדיר כיוון זה כאסטרטגיה של **תפוצתיות** הדומה לדפוסי ההזדהות הקבוצתיים של יהודים מקומיים במדינות המארחות של המהגרים הישראלים.

6. כיוונים למחקר עתידי

בד בבד עם העניין ההולך וגדל בהגירה של ישראלים לחו"ל, גדלים המאמצים הנדרשים להגדיר מיהו מהגר, לחפש מקורות מידע מקיפים ואחידים על מספרם ומאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים במקומות התיישבותם החדשים וללמוד את דפוסי ההזדהות הקבוצתית שלהם. כפי שהדברים נראים כיום אין מנוס משימוש משולב בכמה מאגרי מידע ובגישות מתודולוגיות שונות על מנת לספק התבוננות כמותנית רחבה על אוכלוסייה זו. בעוד חלק מהנתונים מגיעים ממקורות רשמיים של מדינת המוצא ומדינות היעד, אחרים מקורם בארגונים ובחוקרים עצמאיים. זאת ועוד, המדינות המעורבות בהגירה של ישראלים משתמשות בהגדרות ובטכניקות שונות של איתור, הגדרה וניתוח תכונותיהם של הישראלים.

לוח 4 מציג את סוגי החומרים הנדרשים למחקר על הישראלים בחו"ל, את מקורותיהם ואת פערי המידע שיש לשאוף להשלים. הנתונים השנתיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המפורסמים בחלקם בשנתונים הסטטיסטיים ובחלקם בהודעות לתקשורת, מספקים את האומדן המצטבר של מספר הישראלים בחו"ל (לפי הגדרות הלמ"ס), את המספר השנתי של יציאות וחזרות ולפיכך את מאזן ההגירה של ישראלים, וכן מידע על תכונות סוציו-דמוגרפיות מרכזיות של היוצאים והנכנסים, קרי, דת, גיל, מין, מצב משפחתי ומקום לידה.

מפקדי אוכלוסין של מדינות יעד עיקריות הם מקור אמין לאומדן מספר הישראלים (ילידי ישראל) במקום. אם מפקדים במדינות שונות נערכים בזמנים סמוכים ומציגים שאלה על מדינת לידה, ואולי שאלות נוספות כמו אתניות ושפה המדוברת בבית, ניתן באמצעותם לשרטט את אזורי ההתיישבות והפיזור הגאוגרפי של כלל התפוצה הישראלית. מפקדי אוכלוסין מאפשרים גם ללמוד על המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הישראלים. יש לציין כי מפקדים אלה נערכים על פי רוב אחת לעשור. במקרים מסוימים, כמו ארצות הברית,

הסקר הקהילתי האמריקאי (ACS) יכול לשמש תחליף טוב לזמינות תכופה של נתונים, ובייחוד אם מחברים סקרים של כמה שנים עוקבות על מנת להבטיח מספר הולם של משיבים מאוכלוסיית היעד. מקור שלישי לקבלת תמונה רחבה על הישראלים בחו"ל הוא סקרים עצמאיים, של חוקרים או של ארגונים, השואלים משיבים ישראלים בין השאר על הזדהותם הקבוצתית, על הסיבות לעזיבתם את ישראל ועל כוונותיהם להגר חזרה ויכולים גם לאסוף מידע על ילדים שנולדו בחו"ל. אתגר מרכזי של סקרים כאלו הוא מידת הייצוג שלהם את כלל הישראלים במקום. בשנים האחרונות רבים מן הסקרים על הישראלים בחו"ל נערכו באמצעות שאלונים שהועלו לאינטרנט וחשופים בוודאי להטיות של הגולשים באתרים כאלו, המוכנים לפנות מזמנם ולשתף פעולה, ושהם בעלי מודעות לחשיבותם של מחקרים מדעיים. גם סקרים קהילתיים על האוכלוסייה היהודית המקומית יכולים לשמש מקור ללמוד על הישראלים שהתיישבו שם, וזאת בתנאי שהמדגם כולל מספר הולם של ישראלים (ואז ניתן גם להפנות שאלות ספציפיות אליהם בלבד – module).

לוח 4. המחקר המדעי על ישראלים בחו"ל: מקורות, הגדרות, ונתונים

סוגי מידע	ישראל (למ"ס)	חו"ל-מפקדים	חו"ל-סקרים עצמאיים
מספר כולל של מהגרים	√	-	-
יוצאים וחוזרים שנתיים	√	-	-
מאפייני יוצאים וחוזרים בעת הגירה	√	-	-
מספר הישראלים ומאפיינים לפי מדינת מגורים	-	√	-
דפוסי הזדהות ועמדות	-	-	√

המחקר העתידי על ישראלים בחו"ל צריך להתרחב להיבטים חדשים. אציין חמישה כאלו: (1) קשרים בין ישראלים במדינות התיישבות שונות, קרי פאן-ישראליות; (2) עמדות של ישראלים כלפי מי שעזבו את הארץ; (3) מניעים לחזרה לישראל ולקליטה מחדש בארץ; (4) הדור השני של ישראלים בחו"ל (ילדים שנולדו בחו"ל להורים ישראלים); (5) צרכים, קשיים והתמודדויות של הורים מבוגרים שילדיהם חיים בחו"ל. אמנם שיעורם של הישראלים בחו"ל אינו שונה מזה של אזרחי מדינות מערביות רבות אחרות שהחליטו להגר מארצם, אולם כ-600 אלף ישראלים חיים כיום בצפון אמריקה, באירופה, באוקיאניה, באסיה ובאפריקה, ומספרם כמספר תושבי הערים תל אביב, הרצליה וגבעתיים גם יחד. רבים מהמהגרים הללו הם צעירים, משכילים ובעלי הזדהות ישראלית חזקה (גם אם היא נחלשת עם הוותק בחו"ל). בין שיישאו להתגורר בחו"ל ובין שיחזרו לארץ (והסקר של המועצה הישראלית האמריקאית משנת 2022 מצא כי 38 אחוזים מהישראלים בארצות הברית חושבים שיחזרו לישראל או בטוחים שיחזרו אליה, ועוד עשרים אחוזים אינם בטוחים, לעומת 42 אחוזים שבטוחים כי לא יחזרו או כנראה לא יחזרו), המחקרים על אודותיהם צריכים להיות מקיפים ושוטפים על מנת לספק לקובעי המדיניות את הכלים לשמר את זיקתם של ישראלים אלו ושל משפחותיהם לארץ. מובן שבסיס הידע הכמותני צריך להיעזר בגישות מחקר משלימות של ראיונות עומק, קבוצות מיקוד ותצפיות משתתף.

7. ביבליוגרפיה

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2019). הודעה לתקשורת: יציאות וחזרות בשנת 2017 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות (2019.242).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2022). הודעה לתקשורת: יציאות וחזרות בשנת 2020 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות (2022.281).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנתונים סטטיסטיים. שנים נבחרות. ירושלים.
- כהן-קסטרו, א' (2023). מתודולוגיה חדשה לאמידת הגירה בין-לאומית של ישראל בלמ"ס. הגירה, 13 (מקוון). מכון קהילות (2017). התפוצה הישראלית-אירופית: סקר על הישראלים החיים באירופה. ירושלים: המכון הבינלאומי לפיתוח קהילתי של ארגון הג'וינט JDC-ICCD ומכון קהילות.
- רבהון, ע' ולב ארי, ל' (2011). ישראלים אמריקניים: הגירה, טרנסלאומיות וזהות תפוצתית. ירושלים: מוסד ביאליק.
- רבהון, ע' ופופקו, י' (2010). רחוקים קרובים: הגירה, הזדהות יהודית, וזיקה למולדת בקרב ישראלים בחו"ל (דו"ח מחקר). ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, המשרד לקליטת העלייה, הסוכנות היהודית לארץ ישראל.
- Alba, R. and Foner, N. (2014). Comparing Immigrant Integration in North America and Western Europe: How Much Do the Grand Narratives Tell Us? *International Migration Review*, 48(1), S263– S291.
- Amersfoort, H. V. (2004). The Waxing and Waning of a Diaspora: Moluccans in the Netherlands 1950–2002. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(1), 151–174.
- Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52, 283–296
- Aronson, J. K., Brookner, M. A., Saxe, L., Bankir-Karp, A., Boxer, M., Seeskin, Z. H. and Dutwin, D. (2022). *2021 Study of Jewish L.A.: Key Findings*. Boston and Chicago: Cohen Center for Modern Jewish Studies, Brandeis University and NORC of the University of Chicago.
- Basch, L., Glick Schiller, N. and Blanc-Szanton, C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation States*. Basel: Gordon and Breach Publishers.
- Bauböck, R. (2002). Political Community beyond the Sovereign State: Supernational Federalism and Transnational Minorities. In S. Vertovec and R. Cohen (eds.), *Conceiving Cosmopolitanism: Theory, Context and Practice* (pp. 110–136). Oxford: Oxford University Press.
- Ben David, D. (2019). *Leaving the Promised Land: A Look at Israel's Emigration Challenge*. Shores Research Paper.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 534 .–
- Brinkerhoff, J. M. (2009). *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*. New York, NY: Cambridge University Press.

- Brym, R., Neuman, K. and Lenton, R. (2018). *2018 Survey of Jews in Canada*. Toronto, CA: The Environics Institute for Survey Research, University of Toronto, and York University.
- Caponi, V. and M. Plesca (2014). Empirical Characteristics of Legal and Illegal Immigrants in the USA. *Journal of Population Economics*, 27(4), 923–960.
- Castles, S. and A. Davidson (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. Basingstoke: Palgrave.
- Castles, S., H. de Haas and M. J. Miller (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. (5th ed). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Clerge, O., G. Sanchez-Soto, J. Song and N. Luke (2017). I Would Really Like to Go Where You Go: Rethinking Migration Decision-Making Among Educated Tied Movers. *Population, Space, and Place*, 23(2), 1–12.
- Cohen, S. M., J. B. Ukeles and R. Miller (2012). *Jewish Community Survey of New York, 2011: Comprehensive Report*. New York: UJA-Federation of New York.
- Cohen, Y. (2011). Israeli-Born Emigrants: Size, Destinations and Selectivity. *International Journal of Comparative Sociology*, 52(1–2), 45–62.
- Cohen, Y. and Y. Haberfeld (1997). The Number of Israeli Immigrants in the United States in 1990. *Demography*, 34(2), 199–212.
- Cornelius, W. A. (1998). The Structural Embeddedness of Demand for Mexican immigrant Labor: New Evidence from California. In M. Suarez-Orozco (Ed.) *Crossings: Mexican Immigration in Interdisciplinary Perspective* (115–155). Cambridge, MA: Center for Latin American Studies, Harvard University.
- DellaPergola, S. (2020). *Diaspora vs. Homeland: Development, Unemployment and Ethnic Migration to Israel, 1991–2019*. Jerusalem: The Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry, The Hebrew University of Jerusalem.
- DellaPergola, S. and D. Staetsky (2020). *Jews in Europe at the Turn of the Millenium: Population Trends and Estimates*. London: Institute for Jewish Policy Research.
- Faist, T., J. Gerdes and B. Rieple (2004). Dual Citizenship as a Path-Dependent Process. *International Migration Review*, 38(3), 913– 944.
- Fasani, F. (2015). Understanding the Role of Immigrants' Legal Status: Evidence from Policy Experiments. *Economic Studies*, 61(3), 722–763.
- Favell, A. (2013). The Changing Face of Integration in a Mobile Europe. *Council for European Studies*, Newsletter 43(1), 53–58.
- Gamlén, A. (2014). Diaspora Institutions and Diaspora Governance. *International Migration Review*, 48(1), S180–S217.
- Hagan, J. and H. R. Ebaugh (2003). Calling Upon the Sacred: Migrants' Use of Religion in the Migration Process. *International Migration Review*, 37(4), 1145–1162.

- Harpaz, Y. (2013). Rooted Cosmopolitans: Israelis with a European Passport-History, Property, Identity. *International Migration Review*, 47(1), 166–206.
- Hervieu-Leger D. (2000). *Religious as a Chain of Memory*. Cambridge, UK: Polity.
- Higley, J. and Nieuwenhuysen, J. (2009). Introduction. In J. Higley and J. Nieuwenhuysen (eds.), *Nations of Immigrants: Australia and the USA Compared* (pp. 1–21). Cheltenham, UK and Northampton, USA: Edward Elgar.
- Israeli-American Council (2022). *The 2022 Israeli-American Survey*.
- Khoo, S. E., G. Hugo and P. McDonald (2008). Which Skilled Temporary Migrants Become Permanent Residents and Why? *International Migration Review*, 42(1), 193–226.
- Kivisto, P. (2005). *Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in a Multicultural Age*. Boulder, CO: Paradigms.
- Kosnick, K. (2007). *Migrant Media: Turkish Broad Casting and Multicultural Politics in Berlin*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Kranz, D. and Zubida, H. (2019). Working Hand or Humans? Temporary Migrants in Israel and Germany: between Acceptance and Rejection in the Social and Legal Spheres. In A. Kewes (ed.), *Citizenship between Inclusion and Exclusion* (pp. 221–242). Heidelberg: Springer.
- Lee, J., J. Carling and P. Orrenius (2014). The International Migration Review at 50: Reflecting on half a Century of International Migration Research and Looking Ahead. *International Migration Review*, 48(1), S3–S36.
- Levitt, P., J. DeWind and S. Vertovec (2003). International Perspectives on Transnational Migration: An Introduction. *International Migration Review*, 37(3), 565–575.
- Levitt, P. and N. Glick Schiller (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review*, 37, 565–575.
- Levitt, P. and B. N. Jaworsky (2007). Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends. *Annual Review of Sociology*, 33, 129–156.
- Luthra, R., L. Platt and J. Salamonska (2018). Types of Migration: The Motivations, Composition, and early Integration Patterns of 'New Migrants' in Europe. *International Migration Review*, 52(2), 368–403.
- Markus, A., N. Jacobs and T. Aronov (2009). *2008-09 Jewish Population Survey: Preliminary Findings*. Melbourne and Sydney.
- Martiniello, M. and J. Rath (2012). An Introduction to International Migration Studies: European Perspectives. In M. Martiniello and J. Rath (eds.), *An Introduction to International Migration Studies: European Perspectives* (pp. 15–24). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- McKinnish, T. (2008). Spousal Mobility and Earnings. *Demography*, 45(4), 829–849.
- Merkur, L. (2019). *Pillars of Salt: Israelis in Berlin and Toronto*. Leiden and Boston: Brill.
- Mollenkopf, J. and J. Hochschild (2010). Immigrant Political Incorporation: Comparing Success in the United States and Western Europe. *Ethnic and Racial Studies*, 33(1), 19–38.

- O'Reilly, K. and M. Benson (2009). Lifestyle Migration: Escaping to the Good Life? In K. O'Reilly and M. Benson (eds.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations, and Experiences* (pp. 1–14). Farnham: Ashgate.
- Owen, D. (2011). *Migrant Communities and Quality of Life in European Neighborhoods*. Paper presented at the international conference on Population Geographies, Umea, Sweden.
- Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration*. Cambridge: Polity Press.
- Pew Research Center (2016). *Israel's Religiously Divided Society*. Washington, D.C.: Pew.
- Pew Research Center (2021). *Jewish Americans in 2020*. Washington, D.C.: Pew Research Center.
- Portes, A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and opportunities. *International Migration Review*, 31(4), 799–825.
- Portes, A. and R. G. Rumbaut (2006). *Immigrant America: A Portrait*. (3rd ed). Berkeley: University of California Press.
- Portes, A., L. E., Guarnizo and P. Landolt (1999). The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 217–237.
- Rebhun, U. (2014). Immigrant Acculturation and Transnationalism: Israelis in the United States and Europe Compared. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 53(4), 613–635.
- Rebhun, U. (2015). English Language Proficiency among Israeli Jews and Palestinian Arabs in the United States, 1980–2000. *International Migration Review*, 49(2), 271–317.
- Rebhun, U., D. Kranz and H. Sunker (2022). *A Double Burden: Israeli Jews in Contemporary Germany*. Albany: State University of New York (SUNY) Press.
- Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sheffer, G. (2006). Transnationalism and Ethno-National Diasporism. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 15(1), 121–145.
- Simonsen, K. B. (2018). Inclusive or Exclusive? How Contact with Host Nationals May Change Immigrants' Boundary Perceptions and Foster Identity Compatibility. *International Migration Review*, 52(4), 1011–1039 .
- Smith, M. P. (2005). Transnational Urbanism Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 235–244.
- Süssmuth, R. and W. Weidenfeld (2005). Introduction: The Integration Challenge: Living Together in a Europe of Diversity. In R. Süssmuth and W. Weidenfels (eds.), *Managing Integration: The European Union's Responsibilities Towards Immigrants* (pp. XI-XVIII). Washington, DC: Bertelsman Stiftung / Migration Policy Institute.
- Tonkens, E. and J. W. Duyvendak (2016). Introduction: The Culturalization of Citizenship. In J. W. Duyvendak, P. Geschiere and E. Tonkens (eds.), *The Culturalization of Citizenship: Belonging and Polarization in a Globalizing World* (pp. 1– 20). London: Palgrave Macmillan.
- United Nations (2020). *International Migration 2020 Highlights*. United Nations: Department of Economic

- and Social Affairs. New York. <<https://www.un.org/en/desa/international-migration-2020-highlights>>.
- Van Hear, N. (2014). Reconsidering Migration and Class. *International Migration Review*, 48(1), S100–S121.
- Vertovec, S. (2001). Transnationalism and Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4), 573–582.
- Waldinger, R. (2011). Immigration: The New American Dilemma. *Daedalus*, 140(2), 151–165.
- Waldinger, R. (2015). *The Cross-Border Connection: Immigrants, Emigrants, and Their Homelands*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Winders, J. (2014). New Immigrant Destinations in Global Context. *International Migration Review*, 48(1), S149–S179.
- Yarris, K. and Castaneda, H. (2015). Special Issue Discourses of Displacement and Deservingness: Interrogating Distinctions between "Economic" and "Forced" Migration. *International Migration*, 53(3), 64–69.